

**IZBORNA PLATFORMA
ZA OPĆE IZBORE U
BOSNI I HERCEGOVINI
2010. GODINE**

SA SDA CIJELA BiH

**EKONOMSKI
RAZVOJ I
INTEGRACIJE**

Sarajevo, juli 2010.godine

STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE

PROGRAM EKONOMSKOG RAZVOJA I INTEGRACIJA

**IZBORNA PLATFORMA
ZA OPĆE IZBORE U BOSNI I HERCEGOVINI 2010. GODINE**

Sarajevo, juli 2010. godine

Trajno opredijeljeni za:

- suverenu, cjelovitu i politički nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih naroda i građana
- očuvanje i njegovanje vrijednosti odbrambeno-oslobodilačkog rata,
- brigu i pomoć svima koji su stradali u ratu i njihovim porodicama,
- vladavinu prava,
- socijalnu pravdu,
- punu implementaciju Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda sa dodatnim protokolima

Nakon što smo:

- izborili se za nacionalna i vjerska prava Bošnjaka i istrajali u zahtjevu za ravnopravnost svih naroda i građana u Bosni i Hercegovini,
- izborili se za nezavisnost i međunarodno priznanje BiH,
- bili vodeća snaga u odbrani BiH od agresije,
- znatno obnovili ratom razorenu Bosnu i Hercegovine,
- doveli BiH do Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji,
- osigurali MAP za punopravno članstvo BiH u NATO-u;

Sa željom da:

- naša djeci unucii buduće generacije žive u miru i blagostanju,
- Bosna i Hercegovina postane politički stabilna i prosperitetna zemlja,
- svi građani imaju šansu i mogućnost da iskoriste znanje i sposobnost i žive od svoga rada,
- kulturne i druge razlike budu prednost, a ne uzrok sukoba i netolerancije,
- imamo jeftiniju, jednostavniju i efikasniju administraciju;

Privrženi vjeri i tradicij, i poštivanju moralnih načela koja iz njih proizlaze,

Zalažući se za eliminaciju posljedica genocida, etničkog čišćenja i destrukcije bh. društva,

Odlučni u namjeri de se prevaziđu sve vrste podjela u BiH,

Imajući u vidu dostignuti stupanj državnopravnog i političkog razvoja Bosne i Hercegovine,

Sa ciljem da Bosna i Hercegovina, što je moguće prije, postane članica Nato i Evropske Unije,

Uzimajući za osnov Programsку deklaraciju i rezolucije Petog kongresa,

Predsjedništvo Stranke demokratske akcije, na sjednici održanoj 15. jula 2010. godine, donosi Odluku kojom se usvaja:

***PLATFORMA
za opće izbore u Bosni i Hercegovini 2010. godine***

I. PRAVNA I DEMOKRATSKA DRŽAVA

SDA se primarno i dugoročno zalaže za usvajanje novog Ustava kojim bi Bosna i Hercegovina bila definirana kao demokratska, regionalizirana pravna, socijalna i sekularna država sa tri nivoa vlasti: državni, regionalni i lokalni i nazivom Republika Bosna i Hercegovina.

Na državnom nivou, zakonodavnu vlast bi činio dvodomni parlament sa Predstavaničkim domom kao domom građana, i Domom naroda u kojem se štite vitalni interesi konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina definirani u skladu sa demokratskom praksom i Evropskom konvencijom o temeljnim ljudskim pravima i slobodama.

Izvršnu vlast činili bi predsjednik države i Vlada. Sudsku vlast bi vršili redovni sudovi, sa Vrhovnim sudom Bosne i Hercegovine kao vrhovnom sudske instancom.

Regionalni nivo vlasti bi činilo optimalno pet ili više multietničkih regija formiranih na temelju ekonomskih, geografskih, historijskih, saobraćajnih, kulturnih i drugih demokratskih kriterija i standarda za uspostavu regija. Regije bi imale svoje skupštine i vlade sa nadležnostima definiranim Evropskom poveljom o regijama.

Lokalni nivo vlasti činili bi općine i gradovi kao jedinice lokalne samouprave i shodno Evropskoj povelji o lokalnoj samouporavi. Uspostavu lokalne samouprave smatramo bitnim političkim i ustavnim pravom kao načinom neposrednog učešća građana u odlučivanju.

Grad Sarajevo je politički, administrativni, kulturni, ekonomski, duhovni i društveni centar Bosne i Hercegovine. Kao glavni grad države, on bi u okviru šireg regiona trebalo da obuhvati najmanje deset predratnih općina sa područja oba entiteta.

1. Reforma postojećeg ustava

Cijenimo da je u prvoj fazi ustavne reforme nužno i relano moguće postići amandmanske promjene postojećeg ustava u oblastima:

- Usklađivanje Ustava sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i dodatnim protokolima te uspostavljanje Vrhovnog suda kao institucije koja će garantirati jednakе standarde za sve građane;
- Jačanje nadležnosti države u onim segmentima koji su uvjet za priključenje Bosne i Hercegovine NATO i Evropskoj uniji;
- Efikasnijeg funkcioniranja institucija Bosne i Hrvatske.

U procesu ustavnih reformi nužna je pomoć Venecijanske komisije i sličnih međunarodnih pravnih institucija te prijatelja u međunarosnoj zajednici.

Prije promjene mandata OHR, neophodno je izvršiti reformu Ustava koja će državi Bosni i Hercegovini omogućiti funkcioniranje bez prisustva Ureda visokog predstavnika. To, prije svega, podrazumijeva prijenos ovlasti OHR na institucije Bosne i Hercegovine, posebno nadležnost vrhovnog tumača Dejtonskog sporazuma, ugrađivanje instrumenata deblokade u radu državnih institucija funkcioniranju institucija Bosne i Hercegovine, uspostavu Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine itd.

2. Uprava u službi građana

Zalagat ćemo se za jačanje pravne države i snažno građansko društvo u kojem je čovjek, odnosno pojedinac, biti subjekt društvenih procesa

Naš cilj je država u funkciji općeg dobra, a odgovorna i efikasna administracija u službi građana

3. Jačanje povjerenja među narodima i građanima

Uvjereni da samo na temeljima istine i pravde možemo graditi bolju budućnost i prijateljske odnose među narodima i građanima, zalagat ćemo se za:

- Utvrđivanje činjenica o karakteru rata i stvarnim razmjerama stradanja građana,
- Osiguranje materijalnih i svih drugih pretpostavki za nesmetan i efikasan rad Suda BiH i cjelokupnog pravosuđa.

4. Bosanskohercegovački identitet

Nastavit ćemo promovirati bosanskohercegovački identitet kao zajedničku odrednicu svih građana Bosne i Hercegovine. To ne znači poricanje posebnosti, već afirmaciju višestoljetne tradicije suživota, tolerancije, međusobnog uvažavanja različitih kultura i religija i razvijanje osjećaja pripadnosti državi Bosni i Hercegovini.

U temeljima bh. identiteta sadržana je ravnopravnost naroda i zaštita različitih etničkih vrijednosti. Etnička prava se moraju uskladiti sa odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda, a druga kolektivna prava sa demokratskim standardima. Ova prava moraju biti zaštićena na cijelom teritoriju države. Istovremeno, ona ne mogu biti u suprotnosti sa interesima države Bosne i Hercegovine i univerzalnim ljudskim pravima i slobodama i ne mogu dovoditi u pitanje prava drugih.

II. KONCEPT EKONOMSKOG RAZVOJA 2010-2014

U našem dosadašnjem djelovanju, pored izgradnje funkcionalne države, saniranja ratom razorene zemlje i rješavanja socijalnih problema ratom osiromašenog stanovništva, ekonomija je bila jedna od ključnih sastavnica. Ostvareni rezultati su proteklih godina generirali značajan ekonomski rast.

U 2005. godini ostvaren je nominalni BDP od 18 milijardi KM, BDP per capita je 4,700KM, pokrivenst uvoza izvozom je 45%, broj zaposlenih oko 630 000, stopa rasta industrijske proizvodnje je negativna (-2,5%).

Već 2009. godine ostvaren je BDP od 24 milijarde KM, BDP per capita je 7200 KM, pokrivenost uvoza izvozom je 58%, broj zaposlenih je oko 700 000. U periodu 2006-2009 industrijska proizvodnja je rasla po prosječnoj stopi od 7,5%.

Narasle potrebe našeg društva iziskuju dalji ekonomski rast. Odgovarajući na aktualne ekonomске izazove i realne potrebe naših građana, sačinili smo ekonomski program čiji je dominantni cilj ekonomski rast i razvoj.

1. Glavni ciljevi politike ekonomskog rasta i razvoja

Aktualna svjetska ekomska krize uticala je na ekonomiju Bosne i Hercegovine i dovela do znatnog pada ekonomskih aktivnosti što je za posljedicu imalo negativnu stopu ekonomskog rasta u prošloj godini. Sa ciljem prevazilaženja ekonomskih problema u Bosni i Hercegovini, realnim rješenjem smatramo provođenje ekonomskih aktivnosti koje će dovesti do podizanja ekonomskog rasta i zato je strategija ekonomskog rasta i razvoja dominantni koncept našeg programa.

Glavni ciljevi naše ekomske politike su:

- Makroekonomski stabilna i finansijski održiva BiH
- Poslovni ambijent u BiH povoljan za rast investiranja, jačanje konkurentnosti privrede i rast zaposlenosti
- Uspostavljen jedinstveni ekonomski prostor u BiH
- Bosna i Hercegovina - energetski prepoznatljiva, pouzdana, održiva i energetski neovisna zemlja
- Bosna i Hercegovina ekonomski i infrastrukturno integrirana u prostor EU

2. Poboljšanje poslovnog okruženja

Za poboljšanje poslovnog ambijenta, što je osnovni preduvjet za primjenu koncepta ekonomskog rasta i razvoja, naši prioriteti su:

Reforme u svrhu uspostavljanja efikasne i funkcionalne ekonomije te smanjenja javne potrošnje:

- reformirati oblast javne uprave, socijalni, zdravstveni i penzioni sektor
- učiniti efikasnim stečajne postupke
- formirati privredne sudove sa ciljem efikasnog rješavanja privrednih sporova
- izvršiti reformu zemljišne administracije
- smanjiti i harmonizirati doprinose na nivou Bosne i Hercegovine
- uspostaviti efikasan sistem korporativnog upravljanja u javnim i preduzećima sa većinskim državnim kapitalom
- voditi beskompromisnu i odlučnu borbu protiv korupcije
- usvojiti adekvatnu zakonsku regulativu u funkciji stvaranja sigurnog ambijenta za ulaganja
- ojačati Agenciju za osiguranje depozita
- ojačati IGA (garancija investicionih i izvoznih aktivnosti) i učiniti je efikasnijom i učinkovitijom u nastupu bh. preduzeća na svjetskom tržištu,
- formirati državnu agenciju za bankarstvo pri Centralnoj banci,
- poboljšati državni zakon o bankama, osiguranju, lizingu i donijeti zakon o garancijskom fondu,
- poboljšati regulaciju procedura na relaciji banke - fizička lica - korisnici kredita, žiranti
- poboljšati regulaciju mikrokreditnih organizacija putem nadzora koji vrši Agencija za bankarstvo,
- unaprijediti rad Ekonomsko-socijalnog vijeća kao temelja međusobnog uvažavanja i suradnje vlade, sindikata i poslodavaca,
- unaprijediti regionalne ekonomske odnose

Razvoj poslovne infrastrukture predstavlja vrlo bitan segment poslovnog ambijenta u kojem nastaju i posluju naše kompanije. Kako bi se potaklo osnivanje novih preduzeća, njihov opstanak i povećanje konkurenčke sposobnosti potrebno je intenzivirati aktivnosti na izgradnji:

- inkubatora
- tehnoloških parkova
- industrijskih zona

Podrška i pomoć mikro, malim i srednjim preduzećima u skladu sa smjernicama EU jedan je od ključnih dijelova našeg programa jer ta preduzeća u Bosni i Hercegovini čine 99% ukupnog broja privrednih subjekata ali su kod velikog broja prisutni elementi nekonkurentnosti kako na domaćem tako i međunarodnom tržištu.

Pored već navedenih mjera koje planiramo provesti u svrhu stvaranja povoljnog poslovnog ambijenta i razvoja poduzetničke infrastrukture, zalagat ćemo se za:

- Mjere pojednostavljenja procedura za registraciju i pribavljanje potrebnih dozvola za otpočinjanje poslovanja

- Poticaj izvoznoj orijentaciji (putem posebnog fonda za stimulaciju izvoza)
- Program povećanja konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća (usvajanje međunarodnih standarda i certifikata)
- Formiranje agencije za razvoj MSP na nivou BiH i F BiH
- Formiranje fonda za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća

Naglašavamo da je veoma bitno formiranje Agencije za MSP i Fonda za MSP na nivou Bosne i Hercegovine za mogućnost pristupa i korištenja sredstava EU u ovaj sektor kao i ispunjavanje naših obaveza na putu Bosne i Hercegovine za punopravno članstvo u EU.

Održanje „currency board-a“ je, uz sve njegove nedostatke, važan faktor stabilnosti poslovnog okruženja i zato ćemo i dalje podržavati taj koncept.

Jačanje finansijske discipline omogućava ne samo efikasnije punjenje budžeta, već i rasterećenje privrede, diferenciranu stopu PDV i dovođenje svih aktera na ekonomskom prostoru Bosne i Hercegovine u rasvnomopravan položaj. To je moguće postići kroz:

- efikasniji mehanizam za ubiranje javnih prihoda,
- jačanje Uprave za indirektno oporezivanje,
- reformu porezne uprave u upravu direktnih poreza,
- jačanje uloge Fiskalnog vijeća BiH
- smanjenje sive ekonomije

3. Koncept ekonosmog rasta koji primjenjuju mnoge zemlje zavisit će od uspješnosti njegove implementacije na ekonomske prilike u Bosni i Hercegovini, odnosno sa koliko se znanja i pažnje primjenjuje u našim ekonomskim uvjetima. S obzirom da postoji apsolutni konsenzus da rast uzrokuju četiri faktora: prirodni resursi – kapital – tehnologija – ljudi, naš koncept temeljimo na određivanju onih grana ili industrija u kojima imamo maksimum od ova četiri faktora ekonosmog rasta.

Analizirajući navedene faktore možemo konstatirati kako Bosna i Hercegovina raspolaže značajnim resursima potrebnim za ostvarivanje svog ekonosmog rasta i razvoja:

U pogledu **prirodnih resursa**, Bosna i Hercegovina je u bližem i širem okrušenju prepoznatljiva kao zemlja koja obiluje slijedećim bogatstvima:

- Energetskih resursa (ugalj, voda, vjetar,...), resursa za izgradnju infrastrukture (kamen, cement, kreč, željezo itd.);

Nezagađene zemlje i šume, vode i planine su veliki potencijal i resursi za razvoj poljoprivrede, drvne industrije i turizma.

- Drugih rudnih i prirodnih bogatstava, nedovoljno istraženih (nafta, olovo, silicij,...);

S obzirom na značajne potencijale kojima raspolaže osna Bosna i Hercegovina, predmet naše najveće aktivnosti sa ciljem ubrzanja rasta i razvoja bit će sljedeći sektori:

- ENERGETSKI SEKTOR
- INFRASTRUKTURNI SEKTOR
- POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO, DRVNA INDUSTRIJA I TURIZAM

Kapital kao faktor ekonomskog rasta je druga važna karika i podrazumijeva, osim samog novca, već izgrađene fabrike, opremu, infrastrukturu, komunikacije itd. U cilju izdašnjeg i kvalitetnijeg privlačenja kapitala predlažemo donošenje zakona i poduzimanje sljedećih aktivnosti:

- Zakon o javnopravatnom partnerstvu
- Zakon o koncesijama
- Privlačenje direktnih stranih investicija
- Zakon o strateškim investitorima
- Privlačenje sredstava iz pristupnih fondova EU, WB, EBRD i IMF
- Zaštita državne imovine izvan Bosne i Hercegovine (iskazana u pasivnim podbilansima bh. preduzeća)
- Izdavanje državnih i entitetskih obveznica za razvojne projekte
- Jačanje temeljnog kapitala razvojne banke te njeno još brže i učinkovitije uključivanje u funkciju razvoja domaće privrede.
- Privlačenje investicionog kapitala naše dijaspore.

Primjena modernijih tehnologija je imperativ današnjeg vremena i osnov konkurentske sposobnosti privrede. Kao faktor rasta često ima najveći uticaj. Zbog toga predlažemo sljedeće aktivnosti:

- tehnološko obnavljanje opreme u energetskom sektoru (rudnici, termoelektrane)
- podrška primjeni inovativnih tehnologija
- destimuliranje i obustavu uvoza zastarjelih tehnologija
- izjednačenje domaćih i stranih ulagača u pogledu uvoza tehnološke opreme (za razliku od domaćih, strani ulagači uvoze bez carine)
- ekološki pristup (ekološki prihvatljive tehnologije)

Ljudski resursi su u većini slučajeva najvažniji resurs za ostvarenje ekonomskog rasta. Ljudske vještine, znanja, i sposobnosti, ključni su faktor racionalnog korištenja prirodnih resursa, kapitala i tehnologije. Zato ovim programom želimo otvoriti novo poglavlje pogleda na ljudske resurse kao ključnog aktera koncepta ekonomskog rasta u okviru sljedećih aktivnosti:

- Restrukturiranje programa obrazovanja
- Forsiranje primijenjenih nauka
 - obavezno srednje školovanje sa praktičnom edukacijom
 - restrukturiranje visokoškolskih institucija iz perspektive uvođenja visokih standarda za ustanove, profesore i studente.
- Intenziviranje projekata prekvalifikacije i doobrazovanja kadrova koji su na berzi rada
- Uvođenje programa cjeloživotnog učenja
- Privlačenje naših državljana iz svijeta koji već posjeduju moderna znanja i vještine
- Poticanje razvojnih i inovativnih sposobnosti, te inovativnih aktivnosti koji su izrazito uticajni na ekonomski rast.
- Poticaj naučno-istraživačkim projektima
- Izgradnja poduzetničke svijesti pojedinaca
- Podrška filozofiji odnosa prema kvalitetu

4. Važniji pokazatelji koncepta ekonosmkog rasta

Realiziranjem predloženih mjera ekonomске politike, našim konceptom ekonosmog rasta i razvoja za period 2010-2014 predviđamo dostizanje slijedećih makroekonomskih vrijednosti:

- **Godišnja stopa rasta BDP-a 2010-20144,5%**
- **Godišnja stopa rasta zaposlenosti 2010-20145%**
- **Pokrivenost uvoza izvozom dovesti do nivoa od najmanje65%**

U naredne četiri godine predviđamo slijedeće aktivnosti sa ciljem poboljšanja poslovnog okruženja i ostvarenih reformi javnog sektora:

- **Učešće nivoa javne potrošnje u GDP smanjiti za.....10%**
- **Procenat neformalnog sektorat smanjiti za20%**
- **Doprinose smanjiti i izjednačiti na nivou cijele Bosne i Hercegovine.**

Ostvarujući strategije razvoja u ključnim granama, u predstojeće četiri godine planiramo postići:

- **Izgradnju prosječno 19 km auto-puta godišnje**
- **Dostizanje izgradnje prosječno 45 km auto-puta i brzih cesta godišnje**
- **Direktnih stranih investicija u iznosu od 3 milijarde KM u komercijalni sektor**

Na kraju, treba reći da ovaj koncept ekonosmog rasta nije sveobuhvatni program razvoja Bosne i Hercegovine niti je strategija njenog ekonosmog razvoja. On je okosnica naših novih ekonoskih pogleda za koje vjerujemo da će, budu li implementirani, doprinijeti znatno bržem ekonoskom razvoju naše zemlje što će biti garancija boljeg života građana cijele BiH, **a upravo je to naš glavni cilj.**

5. Strategije razvoja u ključnim granama

5.a) Strategija razvoja energetskog sektora

Strategija razvoja energetike Bosne i Hercegovine, između ostalog, sadrži i projekte izgradnje novih energetskih objekata, detaljnu analizu mogućnosti proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, alternativne izvore snabdijevanja gasom, kao i sistem uvođenja evropskih standarda u kvalitetu energenata. Sa nezaobilaznim ciljem prihvatanja evropskih standarda ustrajat ćemo na funkcioniranju prijenosne kompanije za električnu energiju na nivou Bosne i Hercegovine u punom kapacitetu i osiguranju kontinuiranog snabdijevanja električnom energijom po definiranim standardima kvaliteta i primjenjivim direktivama Evropske unije čime će biti osigurano stvaranje tržišta električne energije u Bosni i Hercegovini i integracije našeg u regionalno tržište električne energije i regionalne energetske razvojne aktivnosti.

U svrhu daljnog jačanja ukupnog energetskog kapaciteta, SDA će dati punu podršku:

Intenzivnoj izgradnji novih energetskih objekata, u čemu ćemo podržavati aktivnosti na:

- Uspostavi instituta za energiju u Bosni i Hercegovini;
- Izgradnji alternativnog izvora snabdijevanja gasom Bosne i Hercegovine, osiguranje novog transportnog pravca, ulaza kao i eventualno novog izvora opskrbe prirodnim gasom što bi se moglo postići konekcijom na transportni sistem u susjednoj Hrvatskoj (gasovod Bosanski Brod – Zenica – Slavonski Brod);
- Utvrđivanju elektroenergetskih objekata koje će graditi postojeće elektroprivrede;
- Sinhronizaciji realizacije Projekta izgradnje transportne mreže prirodnog gasa do Hrvatske;
- Realizaciji harmoniziranog Akcionog plana za restrukturiranje rudnika i Akcionog plana za prestrukturiranje elektroenergetskog sektora u Federaciji BiH;
- Okončanju pripajanja rudnika uglja Javnom preduzeću Elektroprivreda BiH, smanjenju troškova poslovanja rudnika i proizvodne cijene uglja, te izmirenju obaveza prema fondovima penziono-invalidskog i zdravstvenog osiguranja radnika rudnika uglja;
- Usuglašavanju propisa iz oblasti istraživanja i eksploatacije mineralnih sirovina i koncesija, te utvrđivanju sirovinske osnove uglja;
- Donošenju propisa za korištenje ekološki čistih energenata.

Također ćemo podržati **program racionalne potrošnje i ušteda primarnih energenata (struja, nafta, plin)** koji se ogleda u:

- Izgradnji novih proizvodnih kapaciteta
- Smanjenju ovisnosti o uvozu energenata

- Popravljanju veoma loših indikatora količine utrošene energije po jedinici proizvedenog GDP
- Podsticaju domaćoj građevinskoj i industriji izolacionih materijala.

U pogledu investiranja u proizvodni segment, ciljevi i strategije JP Elektroprivrede BiH usmjereni su prema dugoročnom povećanju proizvodnje i prodaje električne energije na bosanskohercegovačkom i regionalnom tržištu za šta je neophodno povećati proizvodne kapacitete.

To je moguće postići modernizacijom postojećih i intenzivnom izgradnjom novih proizvodnih objekata. Tako **Plan ulaganja Elektroprivrede BiH u periodu 2010-2013**, pored rekonstrukcija, prvi put u posljednjih petnaest godina predviđa i izgradnju novih proizvodnih objekata.

Plan ulaganja obuhvata završne aktivnosti u rekonstrukciji i sanaciji kapaciteta proizvodne i distributivne djelatnosti, početak aktivnosti na izgradnji novih proizvodnih objekata, te modernizaciju i izgradnju distributivnih objekata, kao i projekata koji imaju za cilj okolinsko prilagođavanje, povećanje sigurnosti i zaštite. Izgradnja novih proizvodnih kapaciteta omogućiće povećanje prodaje i plasmana energije na domaćem i regionalnom tržištu, ali i postepeno zatvaranje starih i neefikasnih jedinica u termoelektranama.

Na temelju **Plana za izgradnju novih proizvodnih elektroenergetskih kapaciteta u FBiH**, Elektroprivreda BiH pokreće investicioni ciklus za izgradnju novih proizvodnih elektroenergetskih objekata. Ovo je strateški potez koji predviđa ulaganja oko 1,5 milijardi EUR investicionih sredstava. Realizacija ovih projekata treba da rezultira udvostrućenom proizvodnjom električne energije i pozitivnim efektima za rudnike kroz sanaciju, razvoj i povećanje proizvodnje.

Potencijalne lokacije za izgradnju proizvodnih objekata za koje je zainteresirana Elektroprivreda BiH su HE Ustikolina na rijeci Drini - snage 3x21 MW, HE Vranduk na rijeci Bosni - snage 22MW i HE Unac na rijeci Unac - snage 2x36 MW.

Planovima *Elektroprivrede BiH* planirati proširenje i termokapaciteta izgradnjom zamjenskog kombi-bloka u TE Tuzla za blokove 2x32MW+100MW sa kojih se industrija snabdijeva tehnološkom parom, a gradovi Tuzla i Lukavac toplinskom energijom i izgradnjom zamjenskog bloka u TE Kakanj i nove elektrane i rudnika Bugojno.

Kada je u pitanju izgradnja novih hidroenergetskih objekata, posebno je značajno pitanje dodjele koncesija. Dobivanje koncesije je preduvjet za ostale aktivnosti i pribavljanje urbanističke suglasnosti i odobrenje za građenje, što podrazumijeva izradu odgovarajuće dokumentacije potrebne za izdavanje ovih akata.

Dobivanjem koncesije, Elektroprivreda BiH postaje nosilac investicija, a u dalnjem razvoju projekata ona treba da odabere optimalan način realizacije uvažavajući finansijske potrebe, potrebe za novom tehnologijom i reduciranje rizika. Pri tome bi trebalo da osnovno opredjeljenje bude zadržavanje većinske državne kontrole.

Budući da postoje mogućnosti osiguranja povoljnih zajmova, Elektroprivreda BiH može biti nosilac investicija a uloga vanjskih partnera može biti manjinsko učešće u vlasništvu, tehnički i finansijski consulting, zatvaranje finansijske konstrukcije, nadzor ili implementaciju projekata.

Rekapitulacija energetskih ulaganja

	Inst. kapacitet MW	%	God. Proizvodnja GWh	%	Ulaganje mil. €	Mil. €/GWh	%
Ustikolina	64		255		92	0,36	
Vranduk	22		98		48	0,48	
Unac	72		250		69	0,28	
Hidro	158	14%	603	10%	209	0,35	14%
Kakanj	230		1.276		193	0,15	
Tuzla	370		2.052		422	0,21	
Bugojno	350		2.100		586	0,28	
Termo	950	83%	5.428	88%	1.201	0,22	88%
MHE	41	4%	154	2%	60	0,39	4%
UKUPNO	1.148		6.185		1.470		

5.b) Strategija razvoja infrastrukture

Željeznice

Nakon što je kompletnom rekonstrukcijom i modernizacijom pruge, telekomunikacija i elektrifikacije na Koridoru Vc - dionica Bradina – Konjic uspješno završen projekt Obnove željeznica u FBiH 1 vrijedan 36,6 miliona EUR, u oblasti željeznica planiramo do kraja 2014. godine:

- Kao projekt Obnove željeznica u FBiH 2. u vrijednosti 130 miliona EUR završiti dionicu Čapljina – Mostar - Konjic u dužini 100 km, a nakon toga i dionicu Bradina - Sarajevo u dužini 42 km,
- U dijelu koji prolazi kroz Federaciju BiH završiti 75 % poslova remonta pruge na dionici Brčko – Tuzla – Banovići u dužini oko 95 km i vrijednosti 50 miliona EUR,

- Završiti elektrifikaciju Željezničkog čvora Doboј – Tuzla – Zvornik i Brčko – Tuzla – Banovići ukupne dužine 210 km , za dio koji se odnosi na područje FBiH u vrijednosti 30 miliona EUR,
- Završiti projekat obnove elektrifikacije Unske pruge - dio u FBiH vrijedan 5 miliona EUR,
- Završiti izgradnju informaciono-telekomunikacione mreže na postojećoj željezničkoj infrastrukturi vrijedan oko 20 miliona EUR za dio u FBiH,
- Izvršiti rekonstrukciju preostalog dijela pruge na Koridoru Vc od Sarajeva do granice sa Republikom Hrvatskom u Bosanskom Šamcu pri čemu u Federaciji rekonstruirati dio Sarajevo – Podlugovi dužine 24 km i Zenica – Jelina dužine 9 km, te Doboјa do Maglaja dužine 25 km,
- Realizirati dio dugoročnog Projekta povećanja sigurnosti na željeznici koji je pripremljen sa višegodišnjim mjerama i aktivnostima na potpunom osiguranju na 30 putnih prelaza

C e s t o g r a d n j a

Nakon što smo osigurali stabilnu finansijsku konstrukciju za izgradnju novih 75 km autocesta na trasi Koridora 5c za planski period 2010 – 2013 čime se postiže prosjek izgradnje u planskom periodu od skoro 19 km godišnje, u oblasti cestogradnje do kraja 2014. Godine planiramo:

- Izgradnju auto i brzih cesta u dužini oko 140 km,
- Ovakvom dinamikom izgradnje uposliti 10 000 hiljada građana
- Provesti postupak dodjele koncesije na brzoj cesti Lašva – Donji Vakuf te javnog privatnog partnerstva na auto-cesti Tuzla – Orašje. Realizacijom ovih projekata postići ćemo strateški cilj izgradnje auto i brzih cesta na nivou od 45 km godišnje,
- Hitno pripremiti studijsko – plansku dokumentaciju na Jadransko – jonskoj auto-cesti u dijelu Počitelj – Hutovo – područje Popova polja i dalje prema Republici Crnoј Gori, odnosno krak brze ceste od Hutova prema Akvatoriju Neum kako bi se ovo područje velikog geopolitičkog, geostrateškog i posebno ekonomskog značaja konačno dovelo u funkciju državnih interesa Bosne i Hercegovine,

T e l e k o m u n i k a c i j e

- Izvršiti rekonstrukciju starih telekomunikacijskih mreža i tranzicija kako bi se stvorile tzv. NGN (nove generacije mreža) sa ciljem povećanja stupnja širokopojasnosti u pružanju multimedijalnih usluga,
- Povećati stupanj internetizacije bh. društva,
- Realizirati projekte za bolje povezivanje sa svjetom polaganjem kombiniranog energetsko–telekomunikacionog podmorskog kabla na relaciji Neum – Bari,

- U oblasti poštanskog saobraćaja i infrastrukture uskladiti zakone i standarde između države Bosne i Hercegovine i entiteta te dovesti sve zakonske i podzakonske poropise u kompatibilnu ravan sa standardima svjetskog poštanskog saveza,
- Kontinuirano vršiti tehničko – tehnološko osuvremenjavanje klasičnih i novih poštanskih usluga,
- Osigurati potpunu primjenu Zakona o Pošti i Zakona o poštanskom saobraćaju na poštanskom tržištu Bosne i Hercegovine,
- U skladu sa Aneksom IX Dejtonskog mirovnog sporazuma, insistirati da se konačno formira javna korporacija Bosne i Hercegovine za poštanski saobraćaj.

Civilna avijacija

- Potpuna implementacija ATM strategije civilne avijacije Bosne i Hercegovine sa ciljem preuzimanja pružanja cjelovitih usluga kontrole saobraćaja u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine u što kraćem roku,
- Dosljedna transformacija zrakoplovnih institucija Bosne i Hercegovine u skladu sa već donešenim zakonima,
- Izgradnja i unapređenje postojeće zrakoplovne infrastrukture u svrhu povećanja kapaciteta međunarodnih aerodroma i poboljšanja kvaliteta usluga koje pružaju,
- Povećanje transportnih kapaciteta postojećih, odnosno uspostavljanje eventualno novih avio-prijevoznika.

5.c) Strategija razvoja poljoprivrede i šumarstva

Poljoprivreda je posebno osjetljiva oblast u kojoj je, zbog njene prirode, naročito nemogućnosti provođenja transformacije u kratkom vremenskom razdoblju, potrebno djelovati sistematski i dugoročno. To podrazumijeva donošenje kvalitetnih strategija, ali i njihovo dosljedno provođenje kako bi se kroz sistematsko djelovanje u dugoročnom razdoblju poljoprivrednom sektoru pomoglo da poveća konkurenčku sposobnost i kvalificira se za nastup na otvorenom tržištu kakvo je ono danas.

Sektor agrara u Bosni i Hercegovini suočen je sa lošom startnom pozicijom u utrci konkurenциje iz okruženja, što nalaže sistematsku izmjenu agrarne politike i hitno djelovanje kako bi se pronašao najbolji način prilagođavanja novostvorenom okruženju i aktiviranja resursa, posebno ruralnog područja naše zemlje.

Promjene strateških opredjelenja u agraru nameće i utjecaj koji na domaće tržište ima članstvo Bosne i Hercegovine u CEFTA i Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanja sa EU. Budući da primarna poljoprivredna proizvodnja nije samo sirovinska osnova za prehranu stanovništva, već i generator za ukupnu stabilnost zemlje, naša agrarna politika u narednom periodu je sadržana u slijedećem:

Generalni ciljevi:

- Aktivirati prirodne i ljudske potencijale i povećati uposlenost,
- Podsticajnom politikom povećati konkurentnost domaćeg proizvoda,
- Smanjiti bespotreban uvoz,
- Izbalansirati finansijski input (podsticaje) po resursima pojedinih općina, kantona ili regija,
- Većim finansijskim podsticajem agraru, uključujući i infrastrukturu, strateški se usmjeriti prema ruralnom području,
- Zakonodavstvo dovesti na nivo prihvatljivog za šиру proizvodnu praksu,
- Transformirati veliki broj poljoprivrednih domaćinstava, posebno u ruralnim područjima iz naturalne u robnu (komercijalnu) proizvodnju,
- Racionalno profiliranje domaćeg bilansa hrane kroz rast njegove vrijednosti u organskom smislu i uspostavljanje tržišta za vlastite proizvode,
- Unaprijediti sistem kontrole i certifikacije putem federalnih i kantonalnih zavoda,
- Povećati sistem subvencija,
- Insistirati na uspostavljanju ministarstva poljoprivrede na nivou države Bosne i Hercegovine,
- Ubrzati aktivnosti na donošenju i i usvajanju Zakona o šumama, te ustrajavati na dosljednom pošivanju zakonskih odredbi.
- Utvrditi načela i kriterije za ostvarivanje prava raspolaganja, upravljanja i gospodarenja šumskim bogatstvima u Bosni i Hercegovini i institucionalizirati sistem na nivou države i entiteta,
- Kreirati legislativu koja će zaštитiti prava i interes lokalnog stanovništva i sistemski riješiti povrat sredstava naplaćenih od iskorištavanja šuma ulaganjem u njihovo obnavljanje i zaštitu.

Strateške proizvodne grane

- Proizvodnja mesa, mlijeka, ribe
- Proizvodnja sjemena i sadnog materijala
- Proizvodnja voća, povrća i stočnog bilja
- Sakupljanje i uzgoj ljekovitog bilja i gljiva

Veterinarstvo i kontrola hrane

Sa ciljem uspostavljanja efikasnih i primjerenih državnih sistema za veterinarstvo i sigurnost hrane, naši prioriteti su:

- Kompletno opremanje i osposobljavanje Ureda za veterinarstvo i Agencije za sigurnost hrane i usvajanje svih provedbenih propisa Zakona o veterinarstvu i hrani u Bosni i Hercegovini,
- Uspostavljanje državne granične veterinarske inspekcije i inspekcije hrane pri Uredu Bosne i Hercegovine za veterinarstvo,

- Usvojiti neophodne strategije (pravilnike) o kontroli bolesti životinja koje ugrožavaju cijelu zemlju,
- Da Ured BiH za veterinarstvo što prije preuzeme sve poslove u vezi sa veterinarsko-sanitarnim i zdravstvenim uvjetima izvoza, provoza i uvoza životinja i proizvoda životinjskog porijekla u i iz Bosne i Hercegovine,
- Utvrđivanje nacionalnog programa zdravlja životinja po uzoru na zemlje EU,
- Dovršenje postupka zaključivanja međudržavnog ugovora o suradnji na području veterinarstva sa svim državama sa kojima Bosna i Hercegovina ostvaruje značajniju trgovinu životnjama i proizvodima životinjskog porijekla,
- Pokretanje inicijative za uspostavu trajnije i djelotvornije regionalne suradnje država na području Jugoistočne Europe osnivanjem Stalnog veterinarskog vijeća zemalja Jugoistočne Europe (SVC SEEC – Standing Veterinary Committee of South East Europe Countries),
- Uspostava centralne javne ustanove za veterinarsko-prehrambenu laboratorijsku dijagnostiku i analitiku (Državni Institut za hranu i veterinu).

5.d) Strategija u oblasti građevinarstva

- Prilikom ulaganja u infrastrukturu (prometna infrastruktura, elektroenergetski projekti), predkvalifikacione zahtjeve prilagoditi realitetu bh. građevinskih firmi,
- Ubrzanje korištenja već odobrenih kreditnih linija za gradnju infrastrukture,
- Finansijska podrška bh. privredi za kratkoročne kredite i stimulaciju izvozno-orientiranih poduzeća, uključujući formiranje garancijskog fonda koji bi olakšao dobivanje kredita i garancija neophodnih za izvozno poslovanje,

Mogući načini finansiranja:

- Aktiviranje slobodnih sredstava Centralne banke
- Sredstva javnih preduzeća trenutno oročena kod komercijalnih banaka
- Ujednačavanje uvjeta poslovanja i konkurentske pozicije građevinskih firmi iz RS i FBiH na projektima u FBiH (u pogledu različitih entitetskih stopa po osnovu doprinosa na plaće) uvođenjem preferencijalnog tretmana od 6% za firme iz FBiH
- Jačanje institucije Ekonomsko-socijalnog vijeća koje bi trebalo da se urgentno bavi brojnim problemima kao što su priprema i usvajanje granskog ugovora u oblasti građevinarstva
- Eliminiranje klauzule o nepromjenjivosti cijena u budžetski finansiranim ugovorima za građenje uz primjenu općih uzusa u graditeljstvu
- Oslobođanje od plaćanja doprinosa na plaće za sve uposlenike u periodima kada se poslovne aktivnosti ne mogu odvijati zbog sezonskog karaktera poslovanja
- Usklađivanje zakonske regulative sa zakonodavstvom i standardima EU

6. Ostale industrijske grane

Energetika, infrastruktura i poljoprivreda nipošto nisu jedine koje obuhvatamo ovim programom. U tim oblastima možemo najbrže rasti i na posredan način poduprijeti razvoj i angažman **građevinske, metaloprerađivačke, hemijske, prehrambene,drvne, tekstilne industrije.**

7. Razvoj i zapošljavanje

Naš prioriteti su **razvojni zahvati** koji će pospješiti zapošljavanje, prilagođavanje obrazovnog sistema potrebama tržišta rada, unapređenje tržišta rada i stvaranje uvjeta za povećanje mobilnosti radne snage u regionalnim okvirima. Sa ciljem ostvarenja ovih prioriteta planiramo:

Smanjiti nivo tzv. sive ekonomije i crnog tržišta rada:

- Izvršiti izmjene Zakona o radu, Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, te Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i porodica sa djecom,
- Revidirati sistem plaća formalnom sektoru i povećati učešće poslodavaca u procesu pregovaranja,
- Unaprijediti volonterski rad i stažiranje kroz izmjene Zakona o radu,

Reformirati obrazovani sistem na osnovu potreba tržišta rada:

- Kroz tekuću reformu, sistem obrazovanja uskladiti sa potražnjom na tržištu rada,
- Harmonizirati legislativu u obrazovanju odraslih i uspostaviti legislativu i instrumente za tzv. cjeloživotno učenje,
- Uspostaviti i ojačati Odjel za obrazovanje pri Ministarstvu civilnih poslova i transformisati entitetska/kantonalna ministarstva i pedagoške institute u skladu sa Funkcionalnim pregledom obrazovanja,
- Izraditi nacionalni okvir kvalifikacija,

Unaprijediti tržište rada:

- Snažnije promovirati i podržati specifične programe zapošljavanja (osobe sa invaliditetom, mlađi bez radnog iskustva, stariji od 40 godina, dugoročno nezaposleni, žene, povratnici, osobe bez kvalifikacija),
- Uspostaviti jedinstveni IT sistem službi za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini, jačati razvojne funkcije javnih službi za zapošljavanje i uspostaviti hijerarhijski način kreiranja politike tržišta rada na nivou entiteta,
- Uspostaviti vremenske okvire za uplate doprinosa na plaće za osobe koje se zapošljavanju prvi put,

Povećati mobilnost radne snage:

- Usvojiti nacionalnu strategiju zapošljavanja koja će uključiti stvaranje entitetskih strategija zapošljavanja,
- Harmonizirati izračun i smanjiti poreze i doprinose na plaće sa ciljem pospješivanja mjera za dodatno zapošljavanje vodeći računa da se ne ugrozi finansijska stabilnost vanbudžetskih fondova,
- Transformirati zavode za zapošljavanje u razvojne, umjesto socijalnih institucija,

7. Vodoprivreda i mineralni resursi

Vodoprivreda

U svrhu racionalnog iskorištavanja vode - našeg značajnog prirodnog resursa, zalagat ćemo se za:

- Zakonito korištenje javnih vodnih dobara, korištenje koncesionih naknada za regulacije i čišćenje vodnih tokova,
- Usavajnje Strategije upravljanja vodom u Federaciji Bosne i Hercegovine,
- Omogućavanje dovoljne količine vode za vodoopskrbu i proširenje obuhvata stanovništa sa organiziranim vodoopskrbom,
- Sanaciju i dogradnju sistema zaštite voda.
- Preferiranje JKP u utvrđivanju liste prioriteta novih investiconih radova u ovim oblastima koje se finansiraju iz budžeta općina, gradova i kantona.

Mineralni resursi

Da bi se iskorištavanje i eksploatacija mineralnih resursa provodilo u skladu sa principima održivog razvoja, na javan i transparentan način, u intisu lokalne zajednice zalagat ćemo se za:

- Razjašnjenje pravnog statusa mineralnih resursa kako po značaju i vrstama, tako i sa aspekta uticaja pojedinih nivoa vlasti,
- Ustrojavanje kataстра – evidencije mineralnih resursa u fazi eksploatacije i ostalih na području Bosne i Hercegovine,
- Donošenje propisa koji će predvidjeti jasne i prepoznatljive kriterije prema kojima bi se znalo koji nivoi vlasti mogu ili moraju preuzeti brigu o pojedinim resursima sa aspekta njihovog značaja, obima itd.,
- Hitno usuglašavanje postojećih propisa koji će omogućiti promptno zaključenje privremenih ugovora sa svim dosadašnjim korisnicima koji nemaju ugovore da bi se spriječila njihova dalja eksploatacija na štetu države i njenih građana,
- Da se kroz zakonska rješenja omogući da, u slučaju kada se neki od mineralnih resursa nalazi na privatnom vlasništvu, njegovu eksploataciju može vršiti i sam vlasnik u skladu sa važećim propisima ili da mora omogućiti određenim nivoima vlasti, odnosno subjektima da pokrenu njegovu eksploataciju,

- Da se zakonskim rješenjima omogući prioritetno usmjeravanje sredstva prikupljenih po osnovu koncesija na studije i istraživanja mineralnih resursa te stvaranje pretpostavki za njihovu eksploataciju.

8. Prostorno planiranje - strateški interes države

Prostorno planiranje smatramo strateškim interesom i osnovom za sveukupni razvoj općine, regije, države.

Kvalitetni prostorni planovi predstavljaju pravila za sve učesnike u procesu izgradnje, stranih ulaganja, privatizacije, zaštite okoline, izgradnje infrastrukture, naseljavanja i raseljavanja stanovništva, zapošljavanja, zaštite voda i poljoprivrednog zemljišta.

Prostorno planiranje je pretpostavka za čuvanje prirodnih resursa i njihovo korištenje na dobrobit države i građana. Prostorni planovi moraju biti rezultat rada visokoodgovornih i stručnih timova. Samo institucionalan rad ne dozvoljava improvizaciju, ne podliježe pritiscima i uticajima pojedinaca, tajkuna, lobista, i drugih moćnika.

Kratkoročni planovi:

- Bespravno izgrađene objekte legalizirati gdje je moguće ili ih ukloniti,
- Analizirati postojeće stanje kao podlogu za izradu novih prostornih planova,
- Ocjena postojećih projekata infrastrukture od općine do države,
- Određivanje industrijskih zona i uvođenje olakšica za investitore,
- Izrada prostornih planova za samoupravne jedinice, kantone i državu,
- Kadrovski ojačati i zaoštiti odgovornost institucija zaduženih za prostorno uređenje,
- Planiranje naselja moguće je samo na građevinskom zemljištu,
- Promjenu kulture zemljišta može donijeti samo institucija na nivou države.

Dugoročni planovi:

- Kvalitetni prostorni planovi moraju biti utemeljeni na studijama demografske strukture, razvijenosti privrede, izgrađenosti i naseljenosti, zaštići resursa, zaštititi podzemnih voda i riječnih tokova, zaštititi nacionalne baštine i spomenika, prethodnih migracija, strateških interesa i potreba za budućnost.
 - Konstantran rad verificiranih institucija na izradi potrebnih podloga neophodnih za izradu planova,
 - Sačuvati od devastacije drevne gradove u jedno kulturno-historijske spomenike – Blagaj, Počitelj itd.,
 - Sačuvati kvalitetna poljoprivredna zemljišta jer Bosna i Hercegovina ima ukupno 15% poljoprivrednog zemljišta,
- Spriječiti uništavanje imovine Bošnjaka i Islamske zajednice BiH jer nema mjesta u Bosni i Hercegovini u kojem ona nije bila uzurpirana i konfiscirana.

9. Razvoj i ekološki patriotizam

Zalagat čemo se za privredni život baziran na pardigmi održivog razvoja i razvojno-ekološkoj viziji ekonomskog rasta, društvenog napretka i ekološke ravnoteže

Ekološka svijest u demokratskom i razvijenom svijetu postaje sve značajnijom i odlučnojom sastavnicom opće društvene svijesti i političke orijentacije. Ekologija sve više postaje kriterij, cilj i pardigma političkog djelovanja: dobra politika bit će sve više ona koja bude čuvala i štedjela prirodne zalihe, a ne ona vođena isključivo kvantitativnim rastom u industriji i privredi, zanemarujući interes budućih generacija. Stoga čemo se zalagati za ekološku svijest, ekološke standarde, za ekološki privredni razvoj i ekološku političku orijentaciju.

Danas su u Bosni i Hercegovini ugrožene rijeke, jezera, šume, zrak i druga prirodna bogatstva pa je zato ekološki patriotizam jedan od najznačajnijih vidova privrženosti svojoj domovini. Najznačajnije vrijednosti za koje čemo se zalagati u našem programu su:

- Opće i zajedničko društveno blagostanje
- Kvalitet životne sredine
- Zdravlje i interes budućih generacija
- Afirmacija i razvoj ekološkog turizma
- Ekonomski i turistički osmišljena proizvodnja zdrave ekološke hrane
- Prevencija zagađenja zraka, vode i tla, neadekvatnog deponiranja otpada, prostornih i građevinskih devijacija, devastacije kulturnog naslijeđa
- Poštivanje ekološki koncipiranih procedura, tehnologija i sredstava u radu svih privrednih subjekata

Naši prioriteti su:

- Provesti edukaciju o značaju održivog razvoja, odnosno učiniti dodatne napore na podizanju svijesti o potrebi frontalnog pristupa očuvanja zdravog okoliša,
- Usvojiti zakon i formirati agenciju za ekologiju državnom nivou,
- Sačiniti plan i program za provođenje federalne strategije zaštite okoliša,
- Inicirati i ubrzati aktivnosti na izradi kantonalnih planova zaštite okoliša te planova upravljanja otpadom, a u slučajevima gdje su oni doneseni dosljedno provoditi propisane mjere i ciljeve,
- Razviti sisteme monitoringa okoliša odnosno svih njegovih sastavnica,
- Inicirati uspostavljanje sistema upravljanja otpadom na tržišnom principu, odnosno iskorištavanja sekundarnih otpadnih sirovina i u tom smislu stvoriti sistem finansijskih poticaja te uvjeta za stručnu i svaku drugu podršku privatnim inicijativama,
- U sektoru okoliša, na svim nivoima osigurati instrumente priliva finansijskih sredstava i uspostaviti mehanizme za njihov kvalitetan namjenski utrošak,

- Valorizirati najvrednije prirodne resurse, prvenstveno vodu, poljoprivredno zemljište i šume te kroz zakonski obaveznu strategijsku procjenu okoliša iste zaštiti od bilo koje vrste štetnih djelovanja,
- Donijeti zakon o ekološkoj poljoprivredi uz ispitivanja mogućnosti za kvalitetan razvoj ekološke poljoprivrede, naročito u područjima bogatim ovim resursom.

III. SOCIJALNA DRŽAVA

1. Zdravstvena zaštita

Naš ciljevi su :

- Efikasan i održiv zdravstveni sistem koji će moći zadovoljiti potrebe korisnika,
- Jedinstveni fond zdravstvenog osiguranja,
- Jedinstvena zdravstvena knjižica za nivou države Bosne i Hercegovine,
- Osigurana kvalitetna i potpuna zdravstvena zaštita svih izbjeglih i raseljenih lica koja se vrate u svoje domove i prijeratna mjesta prebivališta,

Nakon što je u prethodnom periodu:

- utvrđena Strategija razvoja zdravstvenog sistema u Federaciji Bosne i Hercegovine,
- usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju te Odluka o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava,
- donesen Zakon o lijekovima i uspostavljena Agencija za lijekove i medicinska pomagala na državnom nivou,
- paket pripremljenih zakona i podzakonskih akata proslijeden u parlamentarnu proceduru (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o pravima pacijenata),
- u toku reforma zdravstvenog sistema sa uvođenjem porodične/obiteljske medicine sa prvim pozitivnim rezultatima,
- razvijeni ljudski resursi u gotovo svim medicinskim disciplinama,
- uspostavljene profesionalne asocijacije (komore zdravstvenih radnika, udruženja) i sindikalna organizacija uposlenika u zdravstvu,

sa ciljem daljnog unapredjenja i osiguranja efikasnog, održivog zdravstvenog sistema, naši prioriteti su:

Legislativa

Usvajit ćemo zakone i podzakonske propise u oblasti zdravstvene zaštite i osiguranja

- Utvrđivanje i donošenje zdravstvenog programa za svaku godinu na federalnom i kantonalnom nivou,
- Osigurati zakonski okvir i odgovornost za zdravlje na državnom i lokalnom nivu,
- Donošenje novih osnovnih zakonskih propisa iz oblasti zdravstvenog osiguranja, zaštite, kvaliteta i sigurnosti i medicinske informatike,

- Donošenje novih zakonskih i podzakonskih propisa u oblasti liječništva (medicina i stomatologija), sestrinstva i apotekarske prakse,
- Utvrđivanje obima prava i obaveza pacijenata putem zakonskih i podzakonskih propisa (Zakon o pravima pacijenata),
- Osigurati da svi, postojeći i novi, zakoni i podzakonski propisi budu usuglašeni sa propisima i preporukama EU, SZO i drugih relevantnih institucija u oblasti zdravstva.

F i n a n s i r a n j e

Osigurat će mo univerzalnu pokrivenost zdravstvenog osiguranja stanovništva Bosne i Hercegovine

- Osigurati jednakost u finansiranju zdravstvene zaštite u skladu sa potrebama, mjestom boravka i unutar određenih socijalnih grupa,
- Utvrditi obavezu većeg učešće države u finansiranju zdravstvene zaštite,
- Osigurati stabilne izvore finansiranja zdravstvene zaštite putem:
 - Uspostavljanja kombiniranog Bismarck-Beveridgeovog modela finansiranja zdravstva,
 - Uvođenja dopunskog i privatnog zdravstvenog osiguranja,
- Osigurati kvalitetne, sigurne i efikasne lijekove uz razumnu cijenu koštanja,

O r g a n i z a c i j a

Reorganizirat će mo mrežu zdravstvenih ustanova u skladu sa zakonom i standardima zdravstvene zaštite

- Reforma primarne zdravstvene zaštite bazirane na porodičnoj medicini,
- Transformacija specijalističko- konsultativne, dijagnostičke i bolničke zaštite, u skladu sa zakonom i drugim podzakonskim aktima,
- Ustanoviti mrežu referalnih centara za određena oboljenja i stanja sa ciljem smanjenja nepotrebnog odlaska pacijenata u druge centre izvan Bosne i Hercegovine,
- Utvrditi referalni sistem i put pacijenata kroz primarnu, specijalističko-konsultativnu, dijagnostičku i bolničku zaštitu,
- Osigurati uvjete za podizanje nivoa kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga i početak procesa akreditacija zdravstvenih ustanova,
- Unapređenje upravljanja, rukovođenja i nadzora nad zdravstvenim ustanovama,
- Uvođenje i primjena novih i suvremenih zdravstvenih tehnologija,
- Smanjenje vremena čekanja na određene vrste zdravstvenih usluga unutar specijalističko- konsultativne, dijagnostičke i bolničke zaštite,
- Primjena novih informacionih tehnologija na svim nivou zdravstvenog sistema.

Javno zdravstvo

Unaprijedit čemo sistem javnog zdravstva u duhu propisa i principa suvremene medicinske prakse

- Izrada, praćenje i evaluacija programa mjera zdravstvene zaštite na državnom, entitetskom i lokalnom nivou,
- Osigurati uvjete za izradu, praćenje i evaluaciju preventivno–promotivnih programa i drugih mjera zdravstvene zaštite,
- Kontinuirano provoditi borbu protiv svih oblika ovisnosti (duhan, alkohol, narkotici),
- Osigurati uvjete za promociju zdravlja na svim nivoima,
- Zdrava radna sredina i zaštita od jonizirajućeg zračenja,
- Procjena stanja u oblastima zdravstvene ekologije i zaštite okoline i poduzimanje mjera za njihovo održavanje,
- Mladi i zdravlje, reproduktivno zdravlje, planiranje porodice, razvoj i tzv. zdravo starenje su prioritet politike javnog zdravstva na svim nivoima,
- Realizacija međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine u oblasti izvještavanja prema SZO i drugim nadležnim institucijama,

Edukacija

Uspostavit čemo nove oblike edukacije za stanovništvo i zdravstvene radnike

- Osigurati neophodne materijalno-tehničke uvjete za cjeloživotno učenje svih zdravstvenih radnika,
- Izmjenom nastavnih programa uvesti zdravstveni odgoj od predškolskog odgoja do dodiplomskog obrazovanja,
- Usuglasiti nastavne programe u oblasti dodiplomske i postdiplomske nastave na svim zdravstvenim fakultetima po principima Bolonjske deklaracije i obrazovnih standarda na nivou EU,
- Utvrditi uvjete koje moraju ispunjavati zdravstvene ustanove (univerzitetske bolnice, klinički centri, zavodi i domovi zdravlja) u kojima se provodi obrazovanje studenata i učenika za potrebe zdravstva.

Partnerstvo

Kreirat čemo nove partnerske odnose svih sudionika (stakeholdera) u sistemu zdravstvene zaštite

- Izgradnja kapaciteta i formiranje udruženja pacijenata,
- Aktivna participacija pacijenata u organizaciji zdravstvene zaštite na svim nivoima,
- Komore zdravstvenih radnika (ljekara, medicinskih tehničara, farmaceuta i biohemičara),
- Formirati udruženje poslodavaca u zdravstvu sa ciljem usuglašavanja stavova i prakse u zdravstvenim ustanovama,

- U suradnji sa Nezavisnim strukovnim sindikatom radnika zaposlenih u zdravstvu Bosne i Hercegovine osigurati punu primjenu dogovorenog kolektivnog ugovora i poštivanje prava iz radnog odnosa od strane poslodavaca,
- Uključiti nevladine organizacije u proces planiranja, implementacije i evaluacije zdravstvenih sistema,
- Osigurati puni angažman nadležnih ministarstava zdravstva u provođenju zdravstvenih programa i reformi zdravstvenog sistema,
- Razvijati partnerstvo sa svim Fondovima zdravstvenog osiguranja sa ciljem održivog finansiranja zdravstvenog sistema,
- Osigurati trajan angažman medija za praćenje i promociju zdravstvenog sistema.

2. Penzijsko i invalidsko osiguranje

Sa čvrstim opredjeljenjem da zaštitimo standard postojećih uživalaca penzionih prava, posebno onih kategorija koje su ostavarile penziono pravo kroz puni radni staž, ali i penzionera sa minimalnim penzijama kao vidom socijalne zaštite, naši ciljevi su:

- Donošenje državnog Zakona o osnovama sistema penzijskog i invalidskog osiguranja u Bosni i Hercegovini čime će biti otklonjene mnoge diskriminatorske odredbe kako prema osiguranicima, tako i penzionerima, koji proizlaze iz postojećih entitetskih zakona,
- Okončanje reforme sistema penzijskog i invalidskog osiguranja na principima zaštite temeljnih načela međugeneracijske solidarnosti, te uvođenja novih oblika dobrovoljnih, kolektivnih i pojedinačnih vidova penzionih osiguranja, što će rezultirati osnivanjem dodatnih penziona fondova.
- Očuvanje finansijske stabilnosti sistema. U ostvarenju u tog cilja, neophodno je, pored doprinosu, osigurati i alternativne izvore finansiranja uključujući značajniju budžetsku potporu za korisnike prava koji su uvedeni u pravo pod povoljnijim uvjetima.
- Kontinuiranim mjerama nadležnih institucija, proširenje obuhvata učešća osiguranika u sistemu na sve radnospособne kategorije stanovništva kroz redovnu uplatu doprinosu,
- Izgraditi moderni zakonski okvir koji će promovirati ljudska i socijalna prava u skladu sa preuzetim međunarodnim standardima.

3. Socijalna solidarnost

Neophodno je uspostaviti **minimum socijalnih prava i socijalne sigurnosti na nivou Bosne i Hercegovine**. Uspostavljanje modernog sistema socijalne zaštite usklađenog sa mogućnostima društva planiramo postići slijedećim mjerama:

- Uvodenjem tržišnih principa i alternativnih oblika zbrinjavanja u socijalnu zaštitu: promoviranje volonterskog rada u sistemu socijalne zaštite, stimuliranje lokalne zajednice, privatnog sektora i fizičkih lica kroz uvođenje stimulativnih mjera za donacije i oslobađanje od poreza za pomoć usmjerenu socijalnougroženim grupama;
- Osiguranjem jednakosti građana u pristupu socijalnoj zaštiti, te afirmiranjem principa solidarnosti, odnosno principa supsidijarnosti izdvajanjem sredstava na nivou entiteta za slabije razvijena područja i sredine (država – kanton - općina);
- Izjednačavanjem pravne zaštite svih osoba sa invaliditetom, a po osnovu standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom, Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, te Dokumenta o jedinstvenoj politici u oblasti invalidnosti u BiH;
- Utvrđivanjem novih zakonskih standarda u prostornom i građevinskom segmentu prilagođenih potrebama osoba sa invaliditetom;
- Donošenjem posebnog zakona o dječjoj zaštiti, uspostavom fonda dječije zaštite u FBiH i definiranjem porodične politike;
- Razvijanjem i podržavanjem alternativnih oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, te djece sa posebnim potrebama (hraniteljstvo, dnevni i poludnevni centri i dr.);
- Usuglašavanjem zakonskih i podzakonskih akata koji uređuju oblast socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata, zaštite porodica sa djecom i zaštite osoba sa invaliditetom i eliminiraju svih vidova socijalne isključenosti i diskriminacije;
- Osiguravanjem preduvvjeta za partnerski odnos vladinog i nevladinog sektora u pružanju pomoći osobama u stanju socijalne potrebe.

4. Porodica i briga o djeci i roditeljima

Opredijeljeni za zaštitu vrijednosti porodice i trajnu brigu o djeci i roditeljima, posebno ćemo:

- promovirati vrijednosti stabilne porodice kao stuba društva i odgojnog procesa,
- promovirati prava djeteta,
- zalogati se za jačanje odgojnog karaktera škole u osnovnom i u srednjem obrazovanju,
- kod djece i omladine razvijati svijest o vlastitoj pripadnosti kao i pravu drugoga na vlastitu pripadnost (učiti živjeti sa drugima - jedan od ciljeva za 21. stoljeće),
- **kod djece i omladine razvijati svijest o pripadnosti domovini Bosni i Hercegovini,**
- raditi na prevenciji i suzbijaju uživnja opojnih sredstava među mladima,
- raditi na prevenciji i suzbijanju zloupotrebe djece i nasilja u porodici,
- raditi na reduciranju negotivnih uticaja masovnih medija na razvoj mlađih eliminiranjem sadržaja nasilja, pornografije i nehumanog postupanja promovirajući pravo pojedinca na kulturni i duhovni razvoj.

IV. SIGURNOST DRŽAVE I GRAĐANA

1. Sigurnost i odbrana

Danas, sa jedinstvenom, dobro opremljenom i obučenom vojskom primjerenou potrebama njenih građana, Bosna i Hercegovina je u procesu provođenja programa MAP na putu za punopravno članstvo u NATO.

Sa ciljem daljeg usavršavanja odbrambenog sistema, zalagat ćemo se za :

- daljnju implementaciju zakona iz oblasti odbrane,
- obučavanje, opremanje i jačanje odbrambenih struktura,
- razvoj sistema civilne zaštite.

U zalaganju za jačanje mehanizama sigurnosti i zaštite građana, posebno putem izmjene zakona i dosljednom reforomom policije na principima i standardima demokratskih zemalja, naši ciljevi su:

- Postizanje sigurnog okruženja i smanjenje stope kriminaliteta;
- Jačanje zakonitosti u radu i postizanje povjerenja javnosti u vladavinu zakona.

Nema vojnih opasnosti za teritorijalni integritet i sigurnost u Bosni i Hercegovini. Prevazilaženje nepovjerenja u međuetničkim odnosima je osnovni pravac djelovanja sa ciljem poboljšanja stanja sigurnosti u BiH i regionu. Stabiliziranje međunacionalnih odnosa može biti garancija boljoj sigurnosti i stabilnom miru u budućnosti.

2. Borba protiv kriminala i terorizma, hapšenje ratnih zločinaca

Organizirani kriminal i korupcija su najveća opasnost za državu Bosnu i Hercegovinu i njene građane i zato ćemo se beskompromisno i odlučno boriti protiv njih. Svi počinioци krivičnih djela moraju bez izuzetaka biti procesuirani i niko se ne može skrivati iza naroda, političke stranke ili institucije.

Smatramo da teroristi koji čine nasilje u ime religijskih, nacionalnih ili ideoloških uvjerenja, moraju biti kažnjeni do krajnjih zakonskih granica. Sa ciljem prevencije i suzbijanja terorizma neophodnim smatramo:

- Uspostavljanje državne institucije za borbu protiv terorizma sa osiguranjem svih potrebnih resursa za njen rad,
- Donošenje posebnog zakona o sprečavanju i borbi protiv terorizma,
- Donošenje zakona o zabrani fašističkih i neofašističkih organizacija i simbola i svih oblika ekstremizma,
- Donošenje zakona o zabrani držanja, nošenja i upotrebi oružja,
- Donošenje zakona o programu zaštite svjedoka.

Pored navedenih mjera, smatramo da borba protiv svakog terorizma zasnovanog na rigidnim, radikalnim i isključivim ideologijama zahtjeva sistemski organizirani angažman najšire društvene zajednice - obrazovnih, vjerskih i kulturnih institucija, medija, nevladinih organizacija, akademske zajedniце, civilnog društva, političkih stranaka itd.

Istovremeno, nedopustivo je da se u ime borbe protiv terorizma krše ljudska prava i suprostaviti ćemo se svakoj zloupotrebi u tom smislu.

Zalagat ćemo se da kroz zakonsku regulativu i sudsku praksu osiguramo jednakost za građane i iste standarde u cijeloj državi Bosni i Hercegovini.

Insistirat ćemo na hapšenju i procesuiranju svih počinilaca ratnih zločina.

3. Reforma sigurnosnog sistema

Zalagat ćemo se za cjelovitu i suštinsku reformu policijskog sistema kako bismo osigurali jedinstveno djelovanje agencija za provedbu zakona i efikasnu borbu protiv svih oblika organiziranog kriminala i korupcije. Za funkcionalan sistem u kojem efikasno djeluju sigurnosne institucije, smatramo da je neophodno:

- Harmoniziranje zakona na nivou cijele države
- usvajanje i implementacija zakona o jedinstvenoj organizaciji i djelovanju sigurnosnog sistema na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine pod nadzorom civilnih organa vlasti
- opremanje i obuka sigurnosnih agencija
- eliminiranje političkog utjecaja na rad sigurnosnih službi
- daljnja reforma sigurnosnog sistema u pravcu primjene principa EU i razvijenih demokratskih zemalja
- postizanje ravnomjerne etničke zastupljenosti u svim policijskim strukturama i u svakoj lokalnoj policijskoj oblasti prema popisu stanovništva iz 1991. godine

V. ODGOJ, OBRAZOVANJE I NAUKA

1. Odgoj i obrazovanje

Naš cilj je provesti započete reforme koje će uspostaviti moderno organiziran, racionalan, društvenoodgovoran i kreativan odgojni i obrazovni sistem. Zalažemo se za obrazovni sistem neopterećen ideologijama, nacionalnim, vjerskim, rasnim ili drugim oblicima netolerancije, obrazovni sistem koji će odgajati i obrazovati kompetentne mlade ljudi svjesne svojih prava i odgovornosti, svoje pripadnosti domovini Bosni i Hercegovini kao i svoje vjerske, etničke i kulturne pripadnosti unutar jedinstva bh. različitosti i budućeg evropskog konteksta življena.

Posebno ćemo se zalagati za:

- Potpunu i cjelovitu primjenu Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju i zajedničke jezgre nastavnih planova i programa,
- Osiguranje uvjeta za potpuni obuhvat djece kvalitetnim osnovnim obrazovanjem i stvaranje pretpostavki za što skorije uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja,
- Postizanje kvalitetnog temeljnog obrazovanja na nivou predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola zasnovanog na savremenim nastavnim planovima i programima,
- Administrativno objedinjavanja u školama gdje postoje dvije škole pod jednim krovom,
- Uvodjenje obaveznog učenja stranih jezika od prvog razreda osnovne škole,
- Postizanje informatičke pismenosti djece i prije početka formalnog školovanja, intenzivnije razvijanje informatičkih vještina i znanja u osnovnom obrazovanju,
- Potpunu i cjelovitu primjenu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju,
- Slobodan pristup univerzitetima ograničen isključivo znanjem i sposobnošću, a ne socijalnim ili materijalnim statusom studenata,
- Jačanje državnih agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta i centra za informiranje i priznavanje dokumenata sa ciljem da se evropska praksa i standardi iz nadležnosti agencija što prije provedu na prostoru Bosne i Hercegovine,
- Uspostavu državnog ministarstva za obrazovanje i nauku,
- Bolja rješenja u pitanjima studentskog standarda,
- Provođenje svih neophodnih aktivnosti za integraciju bh. sistema visokog obrazovanja u evropski prostor visokog obrazovanja.

2. Nauka i razvoj

Sa ciljenim ubrzanja društvenog i ekonomskog razvoja koji je uvjetovan kapacitetima za razvoj te primjenu nauke i suvremenih tehnologija, posebno ćemo podržati:

- Povećanje izdvajanja i investiranja u nauku sa ciljem postizanja iznosa od 2 % budžeta na svim nivoima vlasti,
- Formiranje fonda za finansiranje i unapređenje naučnih kapaciteta i projekata,
- Uvođenje subvencioniranja i stimulacije privrednih subjekata koji iniciraju, finansiraju i provode naučne projekte u suradnji sa univerzitetima i naučnim institutima,
- Osiguranje boljih pretpostavki za kontinuirano i funkcionalno djelovanje Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i drugih naučnih institucija,
- Nastavak povezivanja sa našim vrhunskim stručnjacima u svijetu i donošenje programa i akcija na prestanku odlaska mladih obrazovanih i udarenih ljudi iz Bosne i Hercegovine,
- Definiranje prioriteta za razvoj informacionog društva u Bosni i Hercegovini i povećanje procenta dostupnosti i korištenja interneta sa ciljem obuhvata od preko 50% stanovništva u BiH,

- Efikasnije uključivanje u evropske i globalne fondove i projekte za finansiranje nauke sa krajnjim ciljem punopravne participacije u evropskom i svjetskom naučno-istraživačkom prostoru.

3. Odgoj i etičke vrijednosti

Odgoj u duhu univerzalnih humanističkih vrijednosti predstavlja temeljnu političku zadaću i najznačajniju investiciju za budućnost naše djece, naše zemlje i društva. Zbog toga ćemo se zalagati za:

- Obrazovanje mladih naraštaja u kojem znanje neće biti svedeno isključivo na moć i novac
- Obrazovanje koje neće biti svedeno isključivo na tehničko osposobljavanje za različite funkcije, najčešće u mašineriji krupnog kapitala i koje će našoj djeci, mladim naraštajima pružiti orientacijsko, a ne samo činjenično znanje
- Obrazovanje za univerzalne etičke vrijednosti pri čemu obrazovanje mora biti moralni, porodični, društveni, kulturni i duhovni odgoj za vrijednosti
- Odgoj i obrazovanje u svim životnim i javnim sferama čije su vrijednosti: svetost ljudskog života i dostojanstvo, sloboda, odgovornost, uvažavanje drugog, pravednost, građanska hrabrost, ekološka svijest, porodica, tradicija, domoljublje, znanje, prijateljstvo i povjerenje.

Uvjereni smo da porodični, školski, medijski, vjerski, kulturni i svaki drugi odgoj za ove vrijednosti predstavlja uvjet i jedini pravi način da se što je moguće više otklone mnoge društvene nevolje, izopačenja i zla.

VI. PRAVA BORAČKE POPULACIJE

SDA će se dosljedno i trajno zalagati za očuvanje vrijednosti proizašlih iz odbrambeno-oslobodilačkog rata. Odlučni smo u nastojanjima da u oblasti boračko-invalidske zaštite osiguramo dostignuti obim prava i pravičan status boračkih populacija u skladu sa njihovim potrebama i realnim mogućnostima društva kroz pravičnu kategorizaciju i materijalno obezbjeđenje ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca. U tom pravcu, naši prioriteti su:

- Utvrđivanje jedinstvene politike donošenjem sistemskih propisa kojima se reguliraju osnovna socijalno-statusna pitanja i pravni položaj boračke populacije,
- Implementaciju propisa kojima su regulirana prava ratnih i mirnodopskih vojnih invalida, porodica poginulih boraca, umrlih ratnih vojnih invalida, dobitnika najviših ratnih priznanja i demobiliziranih boraca.
- Kontinuitet provođenja Zakona o kontroli zakonitosti korištenja prava iz oblasti boračko-invalidske zaštite i podzakonskih akata, što će osigurati da prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite budu usmjerena prema osobama sa najvećim doprinosom i stvarnim potrebama te pozitivno uticati na obim i kvalitet priznatih prava.

- Kontinuirano vršenje upravnog, finansijskog i inspekcijskog nadzora nad izvršenjem propisa kojima su regulirana prava boračke populacije.
- Obezbeđenje stabilnih izvora i kontinuitet finansiranja zakonom propisanih i utvrđenih prava boračke populacije, vodeći pri tome računa da se putem prihodovnog cenzusa osigura da ratni vojni invalidi sa visokim stupnjem invaliditeta i nosioci najviših ratnih priznanja i dalje primaju adekvatne novčane naknade te da se pravičnom raspodjelom materijalnih davanja omogući uvećanje novčanih naknada za najugroženiji dio boračke populacije
- Insistiranje da se zakonski propisana osnovica za određivanje visine mjesecnih primanja korisnika boračko-invalidske zaštite usklađuje sa procentom porasta troškova života i stupnjem inflacije
- Nastavak podržavanja projekata samozapošljavanja demobiliziranih boraca putem finansiranja projekata koji uključuju razvoj malih preduzeća i poljoprivrednih zadruga
- Nastavak djelovanja Fondacije za pružanje pomoći u zapošljavanju branilačkih populacija, koja će se neposredno baviti navedenim problemom te omogućiti da se kroz adekvatno naučno istraživanje sagledaju svi aspekti ovog problema i utvrde modeli za smanjenje nezaposlenosti boračke populacije
- Osiguranje nastavka djelovanja Fondacije za stambeno zbrinjavanje boračke populacije kroz zalaganje za obezbjeđivanje finansijskih sredstava za povoljno kreditiranje individualne stambene izgradnje, dok će putem institucija lokalne samouprave biti podržano finansiranje izgradnje stanova koji će boračkoj populaciji biti ponuđeni uz minimalnu cijenu stambenog prostora i pod povoljnim uvjetima kreditiranja
- Zalaganje za dogradnju i usavršavanje jedinstvenog registra učesnika odbrambeno-oslobodilačkog rata i korisnika prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite, a sve u svrhu podizanja nivoa efikasnosti u postupcima izdavanja uvjerenja o podacima koji se vode u službenim evidencijama upravnih organa
- Poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u zajednici, posebno kroz afirmiranje programa zdravstvenog zbrinjavanja kojim će biti pružena pomoć i podrška za prevazilaženje psihičkih trauma kompletne boračke populacije
- Obuhvatanje kompletne boračke populacije projektima kojima će biti osigurano sagledavanje obima psihosocijalnih problema, njihovo kategoriziranje, te evidentiranje posebnih potreba pojedinih kategorija korisnika kroz osmišljen nacionalni program pomoći
- Nastavak osiguravanja budžetskih sredstava za kompletiranje i drugog kruga isporuke automobila za RVI 100 % I grupe
- Nastavak brige o izgradnji, uređenju i održavanju spomen-obilježja i mezarja šehida i poginulih branilaca Bosne i Hercegovine te stratišta nevinih žrtava rata, kao i očuvanju vrijednosti proisteklih iz odbrambeno-oslobodilačkog rata obezbjeđivanjem uslova za obilježavanje značajnih datuma
- Racionalizacija i efikasno zastupanje i predstavljanje različitih kategorija boračke populacije pružanjem svake stručne i materijalne pomoći nadležnih ministarstava

na izradi zakonske regulative i objedinjavanja i stvaranja jedne organizacije boračkih populacija.

Podržavamo opredjeljenja da se na jedinstven način baštine tekovine antifašističke borbe 1991-1945 i odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995 godine.

VII. POVRTAK PROGNANIKA I RASELJENIH OSOBA

Naš strateški cilj je povratak prognanika i raseljenih osoba jer jedino tako možemo reintegrirati mirnu, stabilnu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu. Ostvarenje ovoga strateškog cilja podrazumijeva stvaranje uvjeta za održivost povratka što namjeravamo postići:

- Usvajanjem i provedbom programa i akcionalih planova za cijelovitu i efikasnu implementaciju Strategije povratka
- Brzim osiguranjem potrebnih finansijskih sredstava za povratak još oko 45 000 porodica sa oko 135 000 lica kreditnim zaduživanje pod povoljnim uvjetima
- Harmonizacijom i donošenjem potrebnih zakona na državnom nivou u oblasti penzиона-invalidske i socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja i oporezivanja kako bi ovi sistemi bili uređeni na temeljuj jednakosti za sve bh. građane
- Primjenom etničke strukture teritorijalnih jedinica prema popisu stanovništva iz 1991. godine sve do potpunog provođenja Anexa VII Dejtonskog sporazuma
- Poboljšanjem izbornog zakonodavstva kako bi prognanici i raseljena lica olakšano ostvarivali izbornno pravo u mjestima prijeratnog prebivališta,
- Dosljednom primjenom Odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda u BiH kojom je obezbjeđena proporcionalna zastupljenost u organima uprave i javnim preduzećima, što će osigurati uslove za zapošljavanje povratnika i uklanjanje diskriminacije pri zapošljavanju.
- Donošenju Zakona o obezbjeđivanju proporcionalne etničke zastupljenosti u organima uprave i lokalne samouprave u BiH u skladu sa popisom stanovništva iz 1991.godine.
- Razvojem poduzetništva u svim oblicima privređivanja na povratničkim područjima posebno osnivanjem i razvojem malih i srednjih preduzeća i zadruga te snažnom podrškom takvim projektima koji zapošljavaju povratnike
- Osiguranjem podrške povratku mladih, obrazovanih i radnospособnih lica
- Jačanjem suradnje općina iz Federacije BiH sa povratnicima i općinama u RS i obrnuto, u procesu reintegracije povratnika u lokalnu zajednicu.

VIII. SREBRENICA I PODRINJE

1. Srebrenica

Istrajat ćemo u zahtjevu da područja Općine Srebrenica i ratne Općine Žepa, koja su bila zaštićene zone Ujedinjenih nacija dobiju specijalni status. Time će biti ustanovljena obaveza države i zahtjev institucijama UN da osiguraju svestrani razvoj regije iz koje potiču žrtve genocida i održiv povratak preživjelog prognanog stanovništva.

2. Podrinje

Zalagat ćemo se za **razvoj Bosansko-podrinjskog kantona Goražde kako bi Kanton postao samoodrživa regija i centar podrške cjelokupnom povratku u Istočnu Bosnu**. Prioritetnim smatramo izgradnju suvremene saobraćajnice koja će preko Goražda povezati i približiti kompletну regiju Istočne Bosne.

IX. LJUDSKA PRAVA

Nedvojbeno prihvatomo da su sva ljudska bića rođena slobodna i da im se mora osigurati najviši nivo međunarodnopriznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući prava i slobode garantirane dokumentima Ujedinjenih nacija, Vijeća Evrope i Evropske unije.

Poštivanje ljudskih prava predstavlja temelj pravde i mira u svakoj zemlji, a njihova najbolja zaštita se ostvaruje stvarnom političkom demokracijom i uspostavom vladavine prava. Stoga ćemo se posebno zalagati za

- Uspostavu demokratskih standarda u našem društvu kojima će biti osigurano da svi građani budu jednaki pred zakonom, da njihova ljudska prava budu poštovana bez diskriminacije na svakom dijelu teritorija Bosne i Hercegovine i da se poštuje ljudsko dostojanstvo i integritet svakog čovjeka,
- Puno poštivanje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja je sastavni dio ustavnog poretku Bosne i Hercegovine i ima prednost nad domaćim zakonodavstvom,
- Puno poštivanje odluka Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu,
- Razvijanje nezavisnog i efikasnog pravosudnog sistema koji treba da svim bh. građanima garantira jednak tretman i pravo na pristup sudu bez diskriminacije po bilo kojem osnovu,
- Poštivanje različitih svjetonazora i slobodu vjere što podrazumijeva vraćanje oduzete imovine vjerskim zajednicama i obnovu porušenih i oštećenih vjerskih objekata,

X. VJERSKE ZAJEDNICE

U odnosu prema vjerskim zajednicama i crkvama, uvjereni da je to u najboljem interesu države, društva i svih vjerskih zajednica, potvrđujemo svoju čvrstu opredijeljenost za političko i pravno načelo odvojenosti države i vjerskih zajednica. Pritome ćemo se i dalje zalagati za slobodno i samostalno djelovanje svih vjerskih zajednica i crkava.

Opredijeljeni smo za izgradnju bosanskohercegovačkog društva u kojem će pripadnici crkava i vjerskih zajednica ravnopravno i punovažno odlučivati u kreiranju društvenih odnosa i vrijednosti, polazeći od svojih religijskih osjećaja, uvjerenja i opredijeljenja.

Vjerska osjećanja, uvjerenja i opredijeljenja pripadnika različitih vjerskih zajednica i crkava predstavljaju značajne društvene potencijale životnog smisla. Nastavit ćemo posvećivati punu pažnju religijskim zajednicama u Bosni i Hercegovini, njihovim velikim povijesno-kulturnim i socijalnim resursima, ulozi i institucijama, programima i potrebama.

Za SDA kao stranku koja je nastala u muslimanskom kulturnopovijesnom krugu, koja baštini tradicijske i moderne demokratske vrijednosti bošnjačkog naroda i čiji su članovi u najvećem broju predani i aktivni pripadnici Islamske zajednice, posebno je značajan odnos prema Islamskoj zajednici kao instituciji kroz koju bosanskohercegovački muslimani čuvaju i razvijaju svoj vjerski identitet, tradicijske, kulturne, moralne i socijalne vrijednosti i kao instituciji koja je dala veliki doprinos u procesima uvođenja demokracije i pluralizma, posebno u odbrani Bosne i Hercegovine od agresije.

Od osnivanja do danas, SDA je djelovala tako da, zajedno i jednako sa drugima, u našoj zemlji muslimani i islam budu ravnopravni i poštivani kao druge religije i njihovi sljedbenici. To će i dalje, u današnjim i budućim osjetljivim i složenim lokalnim i globalnim procesima i okolnostima, biti naše čvrsto opredijeljenje.

SDA je ponosna na sve ono što je u suradnji sa Islamskom zajednicom učinila u proteklom periodu za političku i institucionalnu slobodu i afirmaciju Bošnjaka u njihovom islamskom identitetu. Nastavit ćemo djelovati na taj način i u tom pravcu.

Polazeći od zajedničkih vrijednosti i uvjerenja, svjesna velike političke odgovornosti za budućnost Bošnjaka i Bosne i Hercegovine u kojoj islam i muslimani, u lokalnom, regionalnom i evropskom prostroru i okviru, neće biti dio problema, već dio rješenja i političkopravnih institucionalnih aranžmana u njihovom najboljem interesu i nikako nauštrb drugih, SDA će ustrajno i strpljivo nastavaiti izvšavati tu zadaću.

XI. MLADI

Mladi su glavni partneri i učesnici u oblikovanju društva budućnosti. Sa ciljem njihovog kvalitetnog školovanja i zapošljavnja, posebno ćemo se zalagati:

- za formiranje agencije za podršku mladim talentima pri Vijeću ministara BiH,
- za poreske olakšice poslodavcima koji zapošljavaju mlade,
- za usvajanje politike i kreiranje posebnih mjera za zapošljavanje mlađih (olakšati prvo zaposlenje, razviti programe neformalnog obrazovanja, dokvalifikacija i prekvalifikacija koji će odgovarati tržištu rada),
- za razvijanje različitih vidova neformalne edukacije mlađih,
- za razvijanje mogućnosti kretanja i razmjene naših studenata sa kolegama iz svijeta,
- povoljne uvjete kupovine stambenog prostora mlađim bračnim parovima sa djecom,
- za uključivanje mlađih iz dijaspore u razvoj Bosne i Hercegovine,
- za educiranje i borbu protiv zla koje danas ugorožava posebno mlade (droga, nasilje, prostitucija, kriminal).

XII. KULTURA I KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE

Odlučni u namjeri obnavljanja i razvoja bosanskohercegovačkog kulturnog bića, podržat ćemo:

- osiguranje ustavnih i zakonskih prepostavki za ostvarivanje kulturne politike na državnom i svim drugim novoima vlasti,
- **subvencioniranje kulture zasnovano na principima kvaliteta kao kriterija, smatrajući kulturu faktorom duhovne i moralne ravnoteže društva.**

S obzirom da je kulturno naslijeđe Bosne i Hercegovine značajan dio univerzalne civilizacijske vrijednosti i baštine, nastaviti ćemo:

- podržavati institucije koje se bave proučavanjem i zaštitom kulture i tradicije naroda Bosne i Hrcegovine,
- podržavati rekonstrukciju, revitalizaciju i konzervaciju arhitektonsko-graditeljske baštine,
- zalagati se za donošenje kvalitetnih zakona u oblasti čuvanja arhivske građe, vrijednih dokumenata i postojećeg pokretnog kulturnog blaga.

XIII. SPORT

Naš cilj je razvoj sporta koji značajno doprinosi odgoju i razvoju djece i omladine, očuvanju zdravlja i osmišljenom porovođenju slobodnog vremena i zato ćemo se zalagati za:

- sistematsko rješenje finasiranja državnih timova i olimpijskih selekcija Bosne i Hercegovine,
- stimuliranje talenata u sportu;
- razvijanje kulturne i sportske infrastrukture za mlade u ruralnim sredinama,
- stimuliranje sportskih klubova i organizacija, posebno onih koji okupljaju žrtve rata.

XIV. BOSANSKI JEZIK

Bosanski jezik kao autohtoni jezik starosjedilaca Bosne i Hercegovine je naziv za ukupnu lingvističku i književnu tradiciju bosanskohercegovačkih prostora kao i prostora sa viševjekovnim kontinuitetom bosanske državnosti. Ovo je potvrđeno brojnim dokumentima, upravno-pravnim izvorima, poveljama, darovnicama, narodnim govorom i literaturi na slavenskim i drugim jezicima. **Za bošnjački narod, bosanski jezik je jedan od temeljnih uvjeta njegove historijske memorije i svijesti o sebi. Jezik bošnjačkog naroda je njegov moral, duševnost i utočište, po čemu se svaki Bošnjak i prepozna.**

Sa ciljem razvijanja poštovanja maternjeg jezika kod građana, posebno mladih, zalagat ćemo se za:

- utvrđivanje standardizacije i izradu rječnika bosanskog jezika što je uvjet za njegovu registraciju u tijelima evropskih asocijacija,
- otklanjanje tragova polustoljetnog razdoblja uticaja takozvanih jezičkih varijanti, srpskih i hrvatskih u govoru Bošnjaka,
- ravnomjernu zastupljenost bosanskog jezika u sredstvima javnog informiranja,
- eliminiranje protivustavne službene upotrebe naziva bošnjački umjesto bosanski jezik u RS i nekim dijelovima FBiH,
- da svi koji govore bosanski jezik, a obavljaju javne funkcije, poštuju Pravopis bosanskog jezika i služe se karakterističnom bosanskom i bošnjačkom leksikom.

XV. MEDIJI, SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA

Odlučno podržavamo nezavisnost, profesionalnost i nepristrasnost medija. Oštro ćemo osuditi svaku njihovu zloupotrebu, posebno zloupotrebu javnih rtv. servisa. Zalagat ćemo se za jednak, kvalitetan i sloboden pristup svim informacijama i njihovo korektno i profesionalno objavljivanje.

Zalagat ćemo se da profesionalizam i novinarski kodeks budu jedini principi novinarskog rada i ponašanja.

XVI. ISELJENIŠTVO

Naše iseljeništvo je, pored ostalog, važan most suradnje sa drugim državama i kulturama. Uz visok stupanj patriotizma (koji se mora njegovati) i znatan ekonomski potencijal koji posjeduje, naše iseljeništvo je jedan od značajnih faktora razvoja Bosne i Hercegovine. Zbog toga ćemo se zalagati za:

- Uspostavu državnog ministarstva za iseljeništvo i maticu iseljenika
- Usvajanje državnog zakona o iseljeništvu kojim će biti regulirana institucionalna i druga pitanja brige o iseljeništvu
- Izmjene Ustava Bosne i Hercegovine koje će svim našim građanima u inozemstvu omogućiti da zadrže i bh. državljanstvo
- Podržavanje aktivnosti udruženja koja okupljaju naše građane u inozemstvu
- Potpisivanje međudržavnih ugovora (o obrazovanju, kulturnoj i naučnoj suradnji, dvojnom državljanstvu itd.) radi reguliranja prava naše dijaspore u zemljama prijema
- Pružanje olakšica iseljenicima za investiranje u Bosni i Hercegovini i stvaranje uvjeta za njihov povratak
- Uključivanje iseljeništva u naredni popis stanovništva radi dobijanja podataka potrebnih za kreiranje državne strategije za iseljeništvo.

XVII. VANJSKA POLITIKA, MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

1. *Globalni odnosi*

Sa osnovnim opredjeljenjem zaštite i očuvanja nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, SDA će:

- **vanjsku politiku zasnovati na principima ravnopravnosti, međusobnog uvažavanja i miroljubive suradnje,**
- zalagati se za aktivno učešće Bosne i Hercegovine u svim tijelima Ujedinjenih nacija i poštivanje principa Povelje, stavova i odluka UN,
- podržati dovršenje procesa prijema Bosne i Hercegovine u Svjetsku trgovinsku organizaciju sa ciljem poboljšanja njene globalne ekonomske pozicije,
- nastaviti koristiti prednost dobrih odnosa sa zemljama islamskog svijeta, posebno u oblasti ekonomske saradnje, u interesu svih građana Bosne i Hercegovine.

2. *Odnosi u regionu*

SDA će i dalje promovirati vanjsku politiku Bosne i Hercegovine koja doprinosi političkoj i ekonomskoj stabilnosti u regionu i aktivno sudjelovati u regionalnim oblicima suradnje.

Opredijeljeni smo da otvorena pitanja u odnosima sa susjedima rješavamo dijalogom i mirnim putem uz poštivanje međunarodnog prava.

3. Uloga međunarodne zajednice

Međunarodna zajednica je značajno pomogla u postratnoj obnovi zemlje, reintegraciji društva i izgradnji države. Zbog toga suradnju sa međunarodnom zajednicom smatramo neophodnom i veoma važnom, a njeno institucionalno prisustvo u Bosni i Hercegovini nužnim sve do uspostave ustavnih mehanizama za samostalno i nesmetano funkcioniranje države Bosne i Hercegovine i otklanjanje blokada u radu njenih institucija.

XVIII. BOSNA I HERCEGOVINA U EVROATLANTSkim INSTITUCIJAMA I INTEGRACIJAMA

Naš primarni i strateški cilj je potpuno uključivanje Bosne i Hercegovine u suvremene evroatlantske političke, ekonomске i sigurnosne strukture i zauzimanje zasluženog mesta unutar evropske porodice demokratskih zemalja.

Opredijeljeni smo za razvijanje društva zasnovanog na sistemu vrijednosti i dostignuća demokratskih država i društava sa ciljem postizanja ekonomskog napretka i razvoja utemeljenog na slobodnom tržištu te jačanja socijalne sigurnosti i blagostanja.

1. Članstvo u NATO

Nakon uključivanja Bosne i Hercegovine u Akcijski plan za članstvo u NATO, zalagat ćemo se za njegovo ažurno provođenje ispunjavanje uvjeta za punopravno članstvo u Sjevernoatlantskom savezu, što je garancija naše dugoročne sigurnosti i stabilnosti.

U okviru toga, podržavamo mjere kojima je cilj da Oružane snage Bosne i Hercegovine budu organizacijski, kadrovski i tehnološki kompatibilne standardima NATO.

Učešće Oružanih snaga BiH u međunarodnim mirovnim operacijama je naša međunarodna obaveza i doporinos Bosne i Hercegovine sigurnosti i stabilnosti u svijetu.

2. Integriranje u Evropsku uniju

Nakon što smo dali odlučujući doprinos zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji, SDA će zadržati vodeću ulogu u pripremanju Bosne i Hercegovine za punopravno članstvo u Evropskoj uniji zalažeći se za:

- provođenje prioriteta iz Evropskog partnerstva za BiH,
- blagovremeno ispunjavanje obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju
- intenzivnu vanjskopolitičku akciju u segmentima značajnim za dinamiku odnosa Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom,
- potpuno ispunjavanje ispunjavanje Kopenhaških kriterija,

- ostvarivanje suradnje unutar regionalnih asocijacija,
- što hitnije usvajanje i provođenje cijelovitog Nacionalnog programa integriranja Bosne i Hercegovine u EU,
- ispunjenje svih uvjeta za dobijanje kandidatskog statusa za člantsvo u EU u naredne dvije godine,

Naglašavamo da naša proevropska politika podrazumijeva afirmaciju i prosperitet bosanskohercegovačke nacije i njenih konstitutivnih naroda sa njihovim kulturama i tradicijama, u ravnopravnoj zajednici evropskih država i naroda.

XIX. SDA U GRUPACIJI EVROPSKIH NARODNIH STRANAKA

Svoje **ciljeve i programske prioritete uspješnije ćemo realizirati članstvom i aktivnim sudjelovanjem u Grupaciji evropskih narodnih stranaka - EPP**. U svom radu pridržavat ćemo se temeljnih odrednica programa Evropskih narodnih stranaka prilagođenog tradicionalnim vrijednostima našeg društva.

Naš krajnji cilj je punopravno članstvo u porodici **narodnih stranaka Evrope**.

**STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE
CENTRALA**

MEHMEDA SPAHE BR. 14, SARAJEVO
TEL.: +387 (0)33 21 69 06, 44 40 94
FAX.: +387 (0)33 65 04 29

MARŠALA TITA 9a/II, SARAJEVO
TEL.: +387 (0)33 55 37 15
FAX.: +387 (0)33 66 39 70

E-MAIL: sda@bih.net.ba
WEB: www.sda.ba